

Centar za poslovnu afirmaciju

VELIČINA VLADE ŠIROM FBIH

2013 - Godišnji izvještaj

Edo Omerčević

Centar za poslovnu afirmaciju

2015.god.

Izdavač: Centar za poslovnu afirmaciju, Zenica

Zenica, 2015.

Digitalna kopija je dostupna na <www.cpa-bih.org>

Veličina vlade širom FBiH

2013 - Godišnji izvještaj

Edo Omerčević
Centar za poslovnu afirmaciju

2015

Sažetak

Indeks veličine vlade

Indeks veličine vlade u FBiH ima za cilj predstavljanje uvida u relativni nivo ekonomičnosti rada vlade širom Federacije Bosne i Hercegovine. Indeks se bazira na tri varijable: lična primanja, materijalni troškovi i usluge, transferi i subvencije. Sve tri varijable su stavljene u odnos sa bruto društvenim proizvodom (BDP) prije nego li su korištene za formiranje indeksnih vrijednosti.

Sama analiza indeksa se prvenstveno zasniva na pretpostavci da su manji troškovi i manji nivo transfera i subvencija pozitivni.

Područja sa ograničenom veličinom vlade

Općine grada Sarajevo uživaju najograničeniju veličinu vlade u 2013. godini. Takav ishod je rezultat prvenstveno ekonomičnog rada na nivou općina, s tim da i sarajevski kanton konkretno pokazuje visok nivo ekonomičnosti.

Područja sa neograničenom veličinom vlade

Općina Pale-Prača je rangirana na zadnjem mjestu i to s ogromnom razlikom u odnosu na sljedeće bolje plasirane općine. Spomenuta općina je izložena velikoj potrošnji, kako na nivou općine tako i na nivou kantona.

Razlike između općina

Razlike između općina pokazuju da se uglavnom radi relativno ekonomično (65% općina su svrstane među one sa ograničenom veličinom vlade). Također je vidljivo da postoji veliki jaz između općina s neograničenom veličinom vlade i ostalih općina.

Razlike između kantona

Na nivou kantona distribucija indeksa je značajnija. Hercegovačko-neretvanski kanton se pokazao kao najekonomičniji kanton, a potom slijedi Kanton Sarajevo. Čak tri kantona su rangirana u skupinu s represivnom veličinom vlade. Time je otkriven i izvor značajnijih razlika između općina na zbirnom nivou, tj. ukupna potrošnja kantona je faktor koji kreira razlike između općina.

Veličina vlade u FBiH u 2013. godini

Indeks veličine vlade

Indeks veličine vlade u Federacije Bosne i Hercegovine („FBiH“) ima za cilj predstavljanje uvida u relativni nivo ekonomičnosti rada vlade FBiH zaključno sa 2013. godinom. S obzirom da su naši građani izloženi četverostrukom nivou upravljanja (državni, entitetski, kantonalni i općinski), postoji potreba da se izvrši individualno ocjenjivanje rada na različitim nivoima. Razlog takvom pristupu je namjera da se napravi razlika između struktura koje su relativno efikasne i onih koje to nisu. Imajući spomenuti cilj na umu, *indeks veličine vlade* se računa pojedinačno na općinskom nivou, kantonalnom, te u zbirnom obliku koji uključuje podatke s općinskog, kantonalnog, te entitetskog i državnog nivoa. Iako su entitetski i državni faktori univerzalne prirode, te se ne razlikuju između pojedinih općina, ipak dopunjavaju njihov međusobni odnos, relativizirajući lokalne razlike prema ukupnoj situaciji u državi.

Šta je indeks veličine vlade?

Indeks veličine vlade je pokazatelj koji se koristi u opširnijem i sveobuhvatnijem indeksu, tzv. *Indeksu ekonomskih sloboda*. Obično se indeksi ekonomskih sloboda računaju na međunarodnom nivou, poredeći stanja pojedinih država na osnovu prosječnih nacionalnih vrijednosti. Ipak, prosječne vrijednosti na nacionalnom nivou ignoriraju relativne odnose unutar država, a uloga intranacionalnog indeksiranja je upravo da riješi taj problem, odnosno da ukaže unutardržavne razlike. Komponenta veličina vlade pokazuje stepen do kojeg se države oslanjaju na političke procese u alociranju resursa, dobara i usluge. Kada vladina potrošnja poraste u odnosu na potrošnju pojedinaca, domaćinstava i preduzeća, odlučivanje na individualnom nivou biva zamijenjeno od strane vlade, i time je ekomska sloboda smanjena. Pored ekomske slobode glavni cilj indeksa veličine vlade je da ponudi indikator koji ukazuje na relativne neekonomičnosti koje se praktikuju na raznim nivoima državne uprave. To nam omogućava da pravimo razliku između struktura koje su relativno ekonomične i onih koje to nisu, stvarajući pri tome mogućnost kreiranja atmosfere za ciljani pristup uvođenja mjera koje trebaju da poboljšaju cjelokupnu sliku državne potrošnje, te uspostavljanje ekomske i finansijske samoodrživosti.

Vrijednovanje se odvija na skali od 0 do 10, po kojoj je 0 najslabija ocjena (tj. vlada košta građane najviše) a 10 najbolja (tj. vlada košta građane najmanje).

Indeks veličine vlade u našem pristupu uključuje tri varijable:

- a) Lična primanja
- b) Materijalni troškovi i usluge
- c) Transferi i subvencije

Sve tri faktora se postavljaju u odnos sa *bruto društvenim proizvodom* (BDP) lokaliteta, prije nego što se izvrši njihovo poređenje. Lična primanja, te materijalni

troškovi i usluge su uključeni kao indikatori prisilnog preusmjeravanja društvenog proizvoda koji vrši državni organ oduzimajući sredstva od njihovih izvornih vlasnika i dodjeljivanjem istih trećim fizičkim i pravnim licima. Dva usko povezana zaključka koja su bitna za istaknuti su:

a) Što su veći troškovi ličnih primanja i materijalnih troškova i usluga, manji dio BDP-a koji ostaje samim proizvođačima vrijednosti. To znači, npr., da ako društvo sa 1.000.000 KM BDP-a, troši 20% na plate državnih službenika, 800.000 KM ostaje za ostale potrebe. Društvo koje ipak troši 10%, ostaje sa 900.000 KM, odnosno, 100.000 KM ostaje više na raspaganju za druge svrhe.

b) Što je veći nivo transfera i subvencioniranja, veća je konfuzija stvarne cijene koštanja proizvoda i usluga, te profitabilnosti istih. Recimo, ako se proizvod X prodaje na tržištu za 1 KM, ali državni organi subvencioniraju isti sa dodatnom 1 KM, stvarni trošak tog proizvoda je 2 KM, s tim da potrošači nisu svjesni koja je stvarna cijena. Ipak, ta stvarnost se realizuje na kupovnu moć potrošača. Tako, uzimajući opet primjer sa 1.000.000 KM BDP-a, ako je stopa subvencioniranja 20%, to znači da se jednom dijelu populacije oduzima 200.000 KM i daje trećim licima, sa rezultatom da prvobitni proizvođači vrijednosti ostaju sa 800.000 KM kupovne moći.

Moram spomenuti i naglasiti da porast sve tri komponente, tj. lična primanja, materijalni troškovi i usluge te transferi i subvencije, i umanjivanje udjela stvarnog proizvođača u vlasništvu proizvedene vrijednosti znači da manje ostaje na raspaganju, ne samo za profit poduzetnika, već i za plate radnika.

Formiranje rejtinga i indeksa

Iako je teoretski jasno koji elementi trebaju biti uključeni u indeks, ipak ostaje problem izbora metode ponderisanja. Bazirano na praksi koja se vrši pri računanju međunarodnih indeksa ekonomskih sloboda, i ja će u ovom slučaju koristiti metod jednakih pondera, tj. svakom od korištena tri faktora je data podjednaka važnost.

Za svaki slučaj, sve komponente korištene za računanje su dostupne istraživačima i zainteresovanim pojedincima koji žele da isprobaju alternativne metode mjerjenja. Što se tiče raznih rejtinga, komponente pojedinih verzija su:

a) *Zbirni* rejting uzima u obzir procentualne vrijednosti sa nivoa općine, kantona u kojem se nalazi općina, te FBiH i države Bosne i Hercegovine, a za računanje indeksa koristi zbirni iznos svih vrijednosti.

b) *Općinski* rejting uzima u obzir isključivo vrijednosti sa nivoa općina.

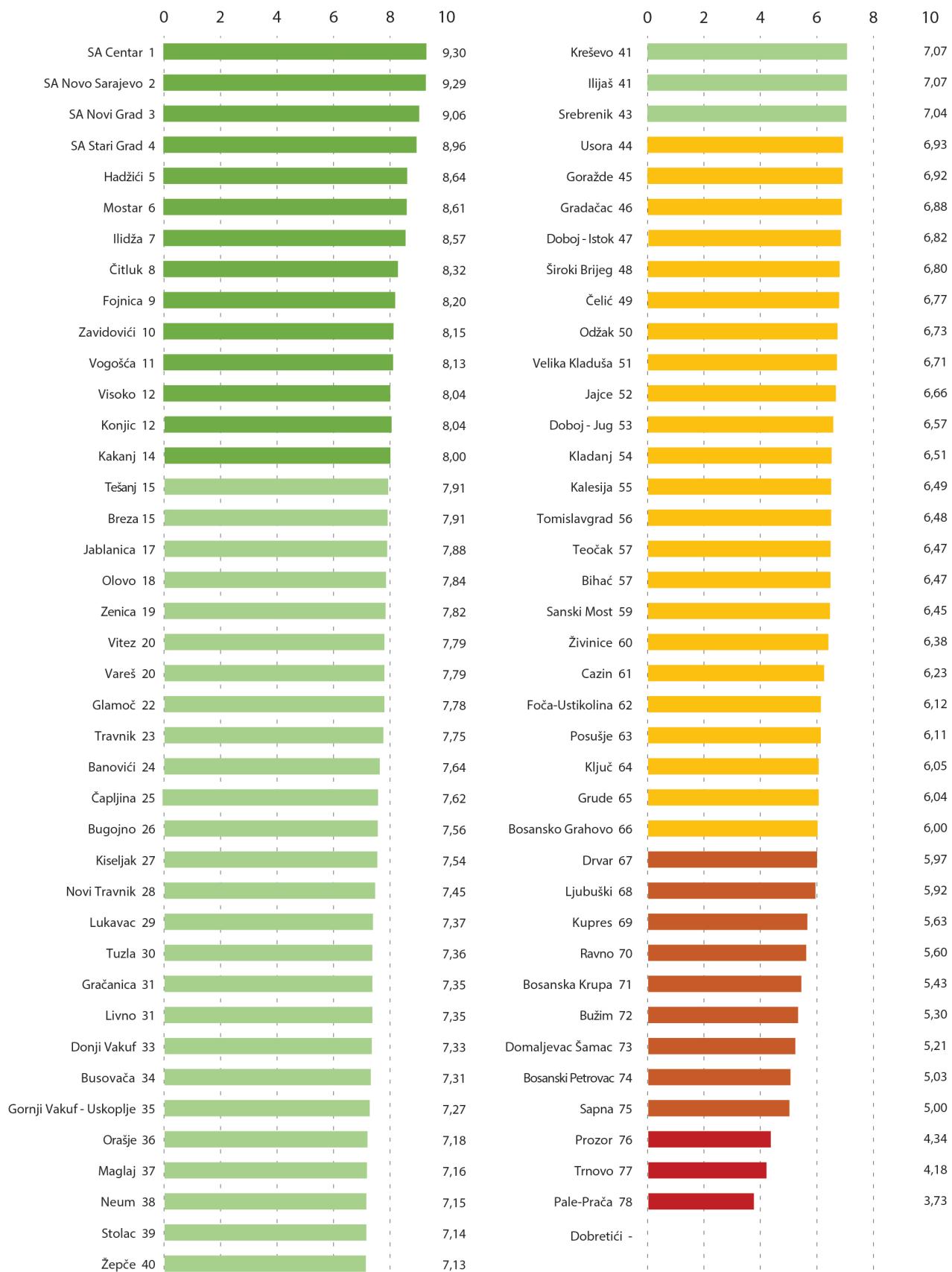
c) *Kantonalni* rejting se služi vrijednostima koje su isključivo na nivou vlade kantona neuzimajući u obzir ostale nivoe vlade.

Više informacija o metodologiji računanja je dostupno u poglavljiju o samoj metodologiji računanja.

Zbirni rejting veličine vlade za 2013. godinu

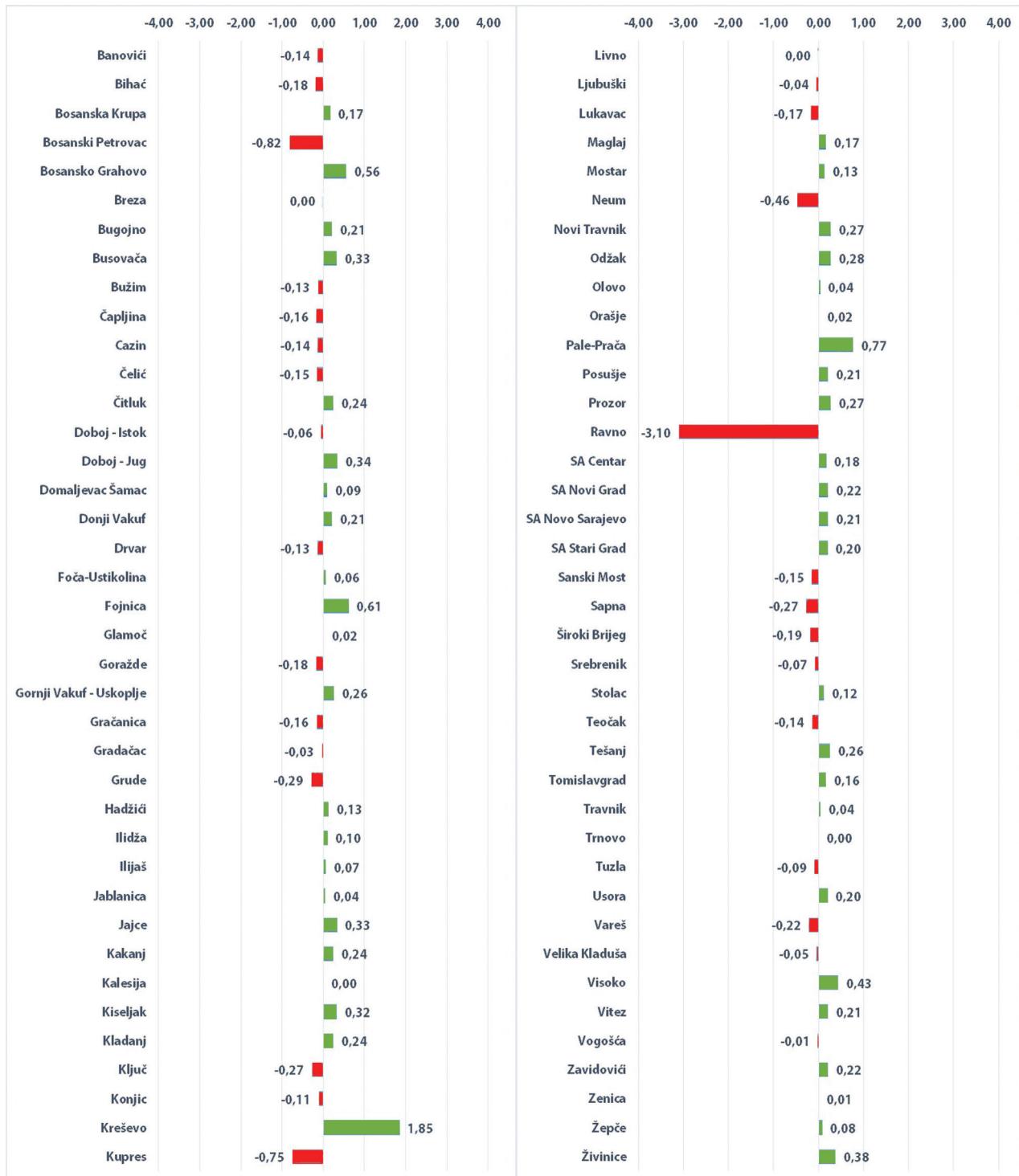
Prikaz 1. predstavlja rangiranje sedamdeset i osam općina (isključujući općinu Dobretići zbog nedostatka podataka) na bazi izračunatih rejtinga veličine vlade, sortiranih od najvišeg do najnižeg, za 2013. godinu. Grad Sarajevo sa sve četiri svoje općine: Centar, Novo Sarajevo, Novi Grad i Stari Grad predvodi listu, a time i regije sa najmanjim opterećenjem za svoje građane. Na dnu liste se nalaze općine Pale-Prača, Trnovo i Prozor. Općina Pale-Prača ima izrazito slab rejting i ekstremno visoke indikatore veličine vlade formirajući time ubjedljivo najslabije ocjenjenu općinu.

Prikaz 1: Rangiranje opština po rejtingu zbirnog indeksa veličine vlade za 2013. godinu

Ipak, kao što se može vidjeti u prikazu 2., općina Pale-Prača je poboljšala svoj rejting u odnosu na prethodnu, 2012. godinu. Također je interesantno da je općina Ravno znatno povećala veličinu vlade u 2013. godini u odnosu na prethodnu čime je od jedne od vodećih općina u FBiH po ograničenju veličine vlade spala u kategoriju uglavnom neograničene veličine vlade. Međutim, ovakvo stanje bi trebalo biti privremene prirode iz razloga što je naglo povećanje potrošnje finansirano

Prikaz 2: Promjena indeksne vrijednosti u periodu '12.-'13.

primitkom inostrane potpore koja je iznosila skoro koliko i cijeli prošlogodišnji budžet općine.

Kartografski pregled (vidi prikaz 4) nam omogućava da vidimo i povezanost veličine vlade sa geografskim položajem općina. Očigledno je da je Kanton Sarajevo područje sa najograničenjom, dok su Unskosanski i Bosansko-podrinjski kantoni s najneograničenom veličinom vlade.

Pod-indeksi veličine vlade za 2013. godinu

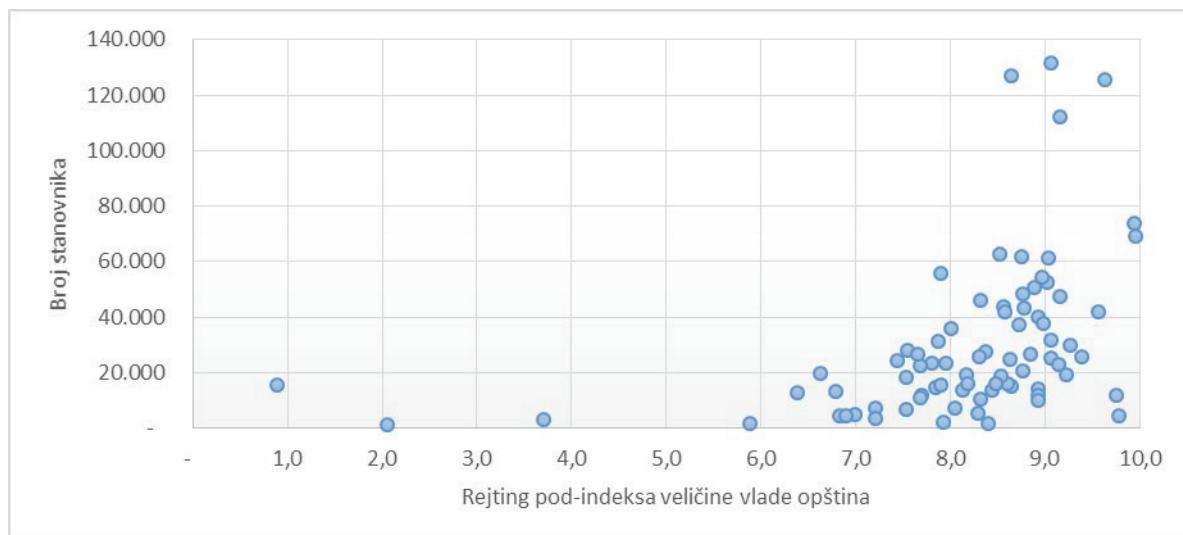
Zbirni indeks ne omogućava da se specifizira koji je to nivo vlade koji utiče na (ne)ekonomičnost trošenja. Iz tog razloga sam kreirao još pod-indeks veličine vlade na nivou općina te pod-indeks na nivou kantona, odnosno potrošnje dotičnih nivoa vlade. Treba naglasiti da pod-indeks kantona ne uzima u obzir podatke na nivou općina, već isključivo vrijednosti koje se realiziraju na nivou kantonalnih vlada. Isti slučaj je i sa pod-indeksom na nivou općina koji uzima u obzir samo vrijednosti ostvarene na nivou općinskih vlada.

Kao što se može vidjeti na prikazu 5., pod-indeks na nivou općina ukazuje da su općine Centar i Novo Sarajevo grada Sarajevo vodeće, tj. da je veličina vlade u spomenutim općinama relativno ograničena. Preostale dvije općine, tj. općina Novi Grad i Stari Grad su također pri vrhu, što ukazuje da stanovnici grada Sarajevo uživaju relativno ekonomičan rad svojih općina (uzimajući u obzir faktore koje čine indekse). Općine Glamoč i Fojnica također pokazuju ekstremno pozitivne indikatore, a Banovići, Goražde, Orašje i Velika Kladuša su ostale općine koje čine deset vodećih općina po ograničenosti veličine vlade na osnovu pod-indeksa na općinskom nivou.

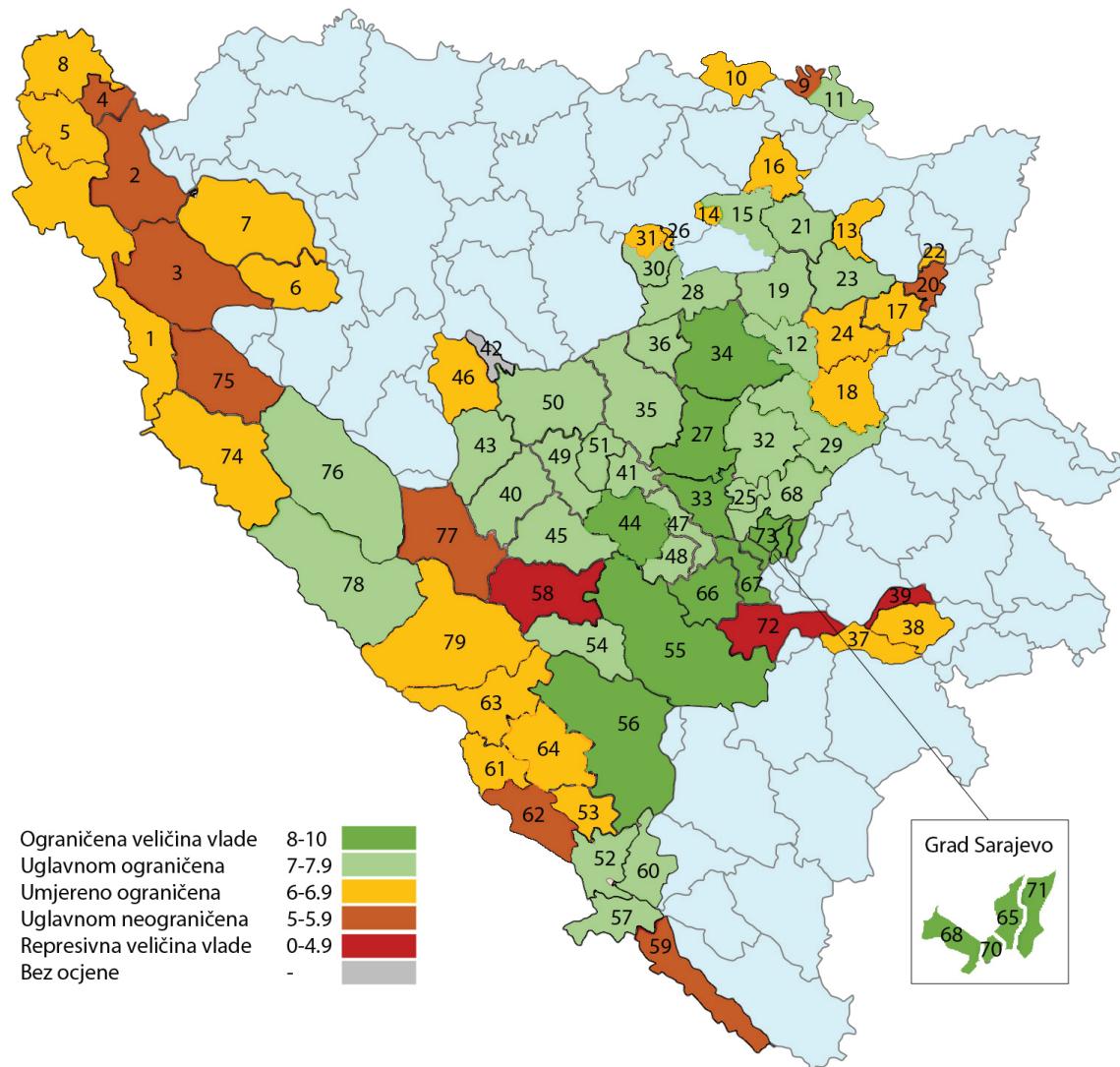
Općine na dnu tabele su općina Prozor, Pale-Prača i općina Trnovo, tj. ove općine pokazuju ekstremno odstupanje nivoa potrošnje u odnosu na ostale općine u FBiH.

Treba naglasiti da broj stanovništva u općinama ne pokazuje korelaciju sa ostvarenim rejtingom ograničenosti veličine vlade, odnosno, nije isključivo privilegija općina ni sa velikim ni sa malim brojem stanovnika da imaju relativno nižu potrošnju (vidi prikaz 3.), tako da moguća argumentacija da manje (ili veće) općine

Prikaz 3: Odnos broja stanovnika i ostvarenog rejtinga veličine vlade

Prikaz 4: Kartografski pregled veličine vlade u FBiH za 2013. godinu

Unsko - sanski kanton

- 1 Bihać
- 2 Bosanska Krupa
- 3 Bosanski Petrovac
- 4 Bužim
- 5 Cazin
- 6 Ključ
- 7 Sanski Most
- 8 Velika Kladuša

Posavski kanton

- 9 Domaljevac Šamac
- 10 Odžak
- 11 Orašje

Tuzlanski kanton

- 12 Banovići
- 13 Čelić
- 14 Dobojski - Istok
- 15 Gračanica
- 16 Gradačac
- 17 Kalesija

18 Kladanj

- 19 Lukavac
- 20 Sapna
- 21 Srebrenik
- 22 Teočak
- 23 Tuzla
- 24 Živinice

Zeničko - dobojski kanton

- 25 Breza
- 26 Dobojski - Jug
- 27 Kakanj
- 28 Maglaj
- 29 Olovo
- 30 Tešanj
- 31 Usora
- 32 Vareš
- 33 Visoko
- 34 Zavidovići
- 35 Zenica
- 36 Žepče

Bosansko - podrinjski kanton

- 37 Foča-Ustikolina
- 38 Goražde
- 39 Pale-Prača

Srednjjobosanski kanton

- 40 Bugojno
- 41 Busovača
- 42 Dobretići
- 43 Donji Vakuf
- 44 Fojnica
- 45 Gornji Vakuf - Uskoplje
- 46 Jajce
- 47 Kiseljak
- 48 Kreševo
- 49 Novi Travnik
- 50 Travnik
- 51 Vitez

Hercegovačko - neretvanski kanton

- 52 Čapljina
- 53 Čitluk
- 54 Jablanica
- 55 Konjic
- 56 Mostar
- 57 Neum
- 58 Prozor
- 59 Ravno
- 60 Stolac

Zapadno - hercegovački kanton

- 61 Grude
- 62 Ljubuški
- 63 Posušje
- 64 Široki Brijeg

Kanton Sarajevo

- 65 Centar
- 66 Hadžići

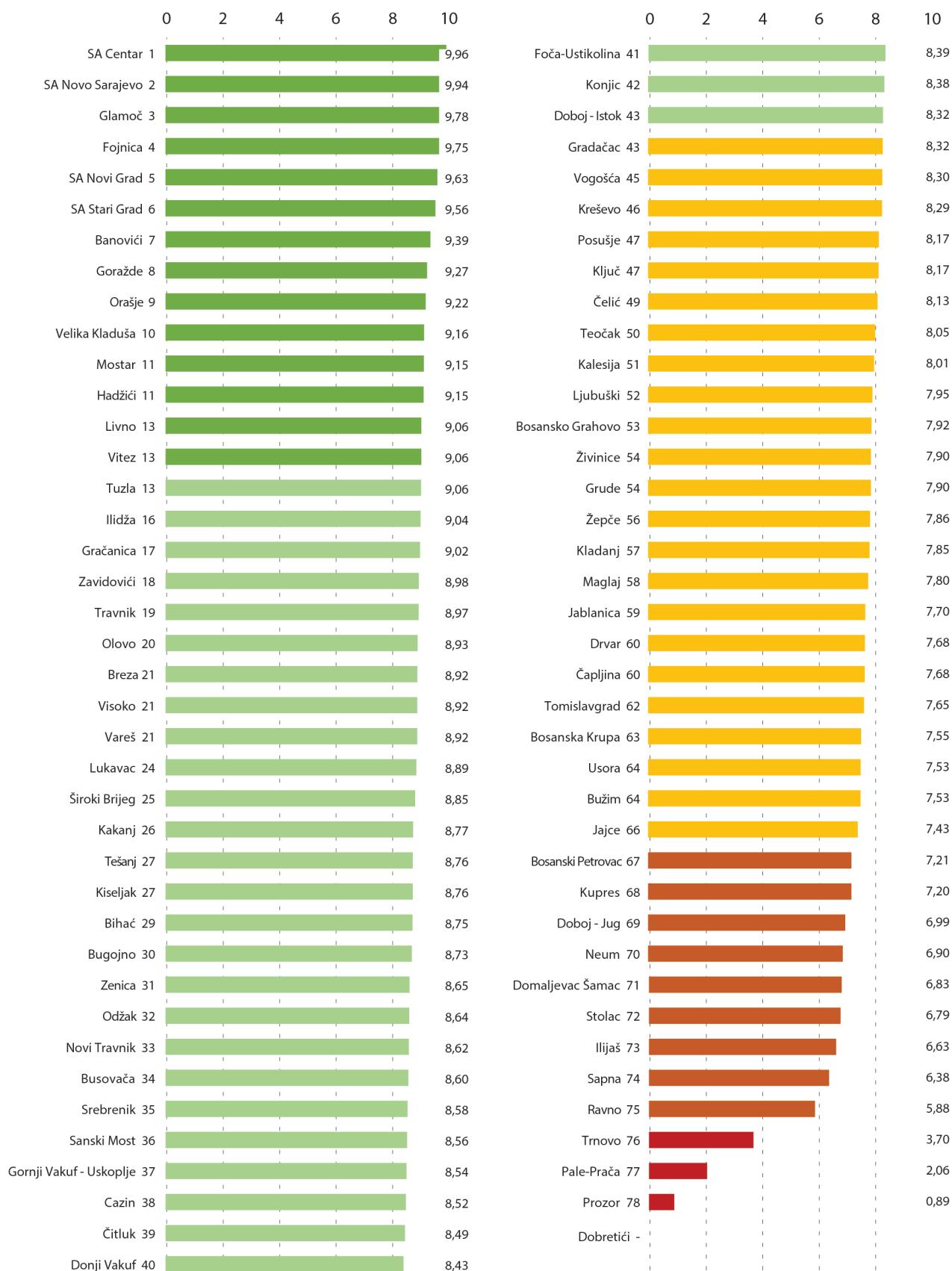
67 Ilijadža

- 68 Ilijaš
- 69 Novi Grad
- 70 Novo Sarajevo
- 71 Stari Grad
- 72 Trnovo
- 73 Vogošća

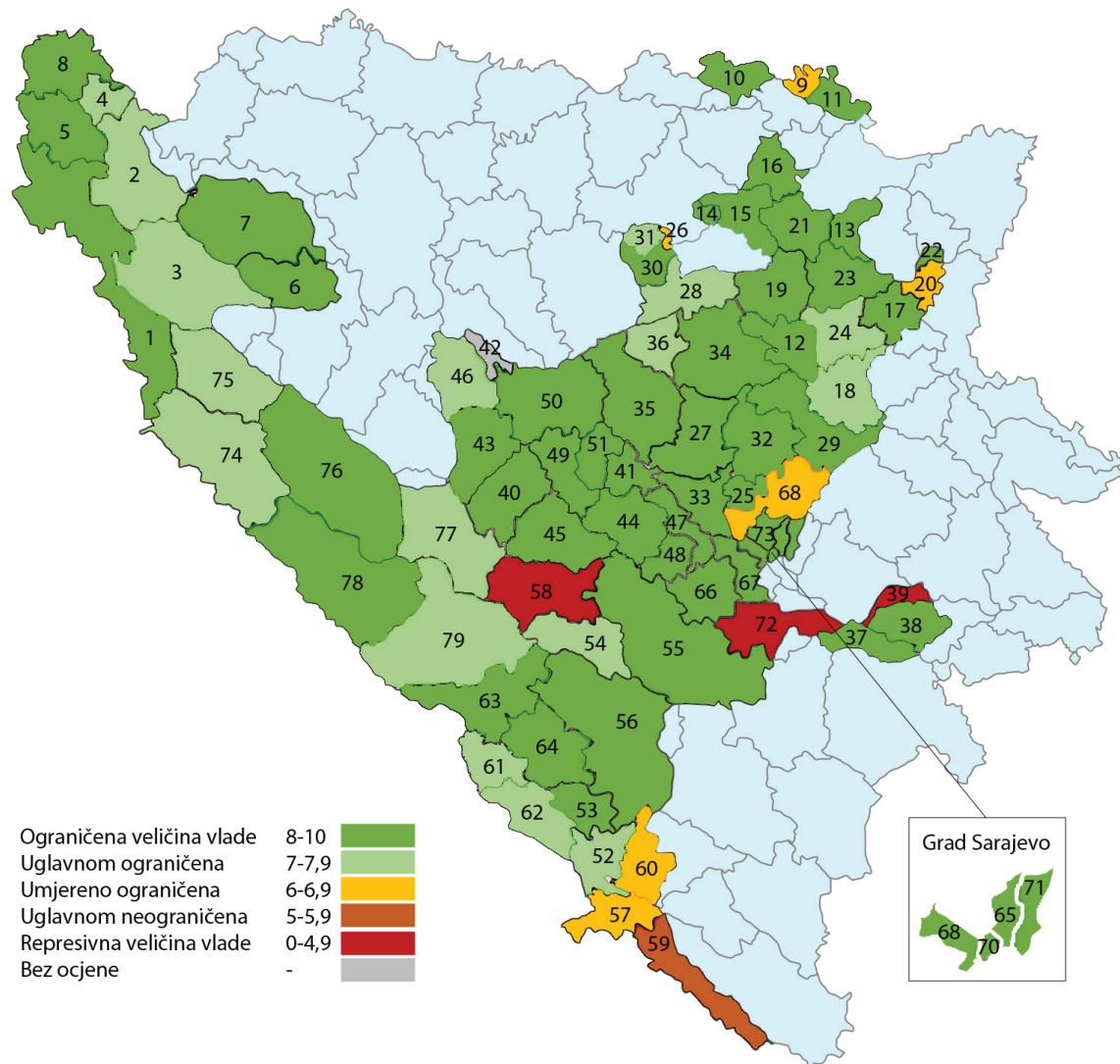
Kanton 10

- 74 Bosansko Grahovo
- 75 Drvar
- 76 Glamoč
- 77 Kupres
- 78 Livno
- 79 Tomislavgrad

Prikaz 5: Rangiranje opština po rejtingu pod-indексa veličine opština za 2013. godinu

Prikaz 6: Kartografski pregled veličine opština za 2013. godinu

Unsko - sanski kanton

- 1 Bihać
- 2 Bosanska Krupa
- 3 Bosanski Petrovac
- 4 Bužim
- 5 Cazin
- 6 Ključ
- 7 Sanski Most
- 8 Velika Kladuša

Posavski kanton

- 9 Domaljevac Šamac
- 10 Odžak
- 11 Orašje

Tuzlanski kanton

- 12 Banovići
- 13 Čelić
- 14 Dobojski - Istok
- 15 Gračanica
- 16 Gradačac
- 17 Kalesija

18 Kladanj

- 19 Lukavac
- 20 Sapna
- 21 Srebrenik
- 22 Teočak
- 23 Tuzla
- 24 Živinice

Zeničko - dobojski kanton

- 25 Breza
- 26 Dobojski - Jug
- 27 Kakanj
- 28 Maglaj
- 29 Olovo
- 30 Tešanj
- 31 Usora
- 32 Vareš
- 33 Visoko
- 34 Zavidovići
- 35 Zenica
- 36 Žepče

Bosansko - podrinjski kanton

- 37 Foča-Ustikolina
- 38 Goražde
- 39 Pale-Prača

Srednjjobosanski kanton

- 40 Bugojno
- 41 Busovača
- 42 Dobretići
- 43 Donji Vakuf
- 44 Fojnica
- 45 Gornji Vakuf - Uskoplje
- 46 Jajce
- 47 Kiseloj
- 48 Kreševo
- 49 Novi Travnik
- 50 Travnik
- 51 Vitez

Hercegovačko - neretvanski kanton

- 52 Čapljina
- 53 Čitluk
- 54 Jablanica
- 55 Konjic
- 56 Mostar
- 57 Neum
- 58 Prozor
- 59 Ravno
- 60 Stolac

Zapadno - hercegovački kanton

- 61 Grude
- 62 Ljubuški
- 63 Posušje
- 64 Široki Brijeg

Kanton Sarajevo

- 65 Centar
- 66 Hadžići

67 Ilidža

- 68 Ilijaš
- 69 Novi Grad
- 70 Novo Sarajevo
- 71 Stari Grad
- 72 Trnovo
- 73 Vogošća

Kanton 10

- 74 Bosansko Grahovo
- 75 Drvar
- 76 Glamoč
- 77 Kupres
- 78 Livno
- 79 Tomislavgrad

jednostavno doživljavaju neekonomičnost zbog broja stanovnika koje moraju podmiriti svojim uslugama ne izgleda validna. Kartografski pregled veličine vlade po općinama (vidi prikaz 6.) nam ukazuje da ekstremne potrošnje općina Prozor, Pale-Prača i Trnovo čini da ostale općine izgledaju relativno ekonomične, tako da zelena boja dominira kartom. Ipak, moguće je uočiti da općine u Unsko-sanskom kantonu i Kantonu 10 troše značajnije u odnosu na ostale općine.

Kartografski pregled pod-indeksa veličine općina i zbirnog indeksa također ukazuje da se značajnije razlike između regija kreiraju na nivou kantona, što potvrđuje i pregled rejtinga pod-indeksa veličine kantona (vidi prikaz 7).

Interesantno je da Kanton Sarajevo ne slijedi primjer svojih općina, tako da prvo mjesto ipak zauzima Hercegovačko-neretvanski kanton, s tim da je Kanton Sarajevo odmah na drugom mjestu, i to značajno ispred trećeplasiranog kantona, tj. Srednjobosanskog kantona koji je marginalno ispred Zeničko-dobojskog i Tuzlanskog kantona. Bosansko-podrinjski i Posavski kanton se nalaze na dnu liste. Kartografski pregled datih vrijednosti je dostupan u prikazu 8.

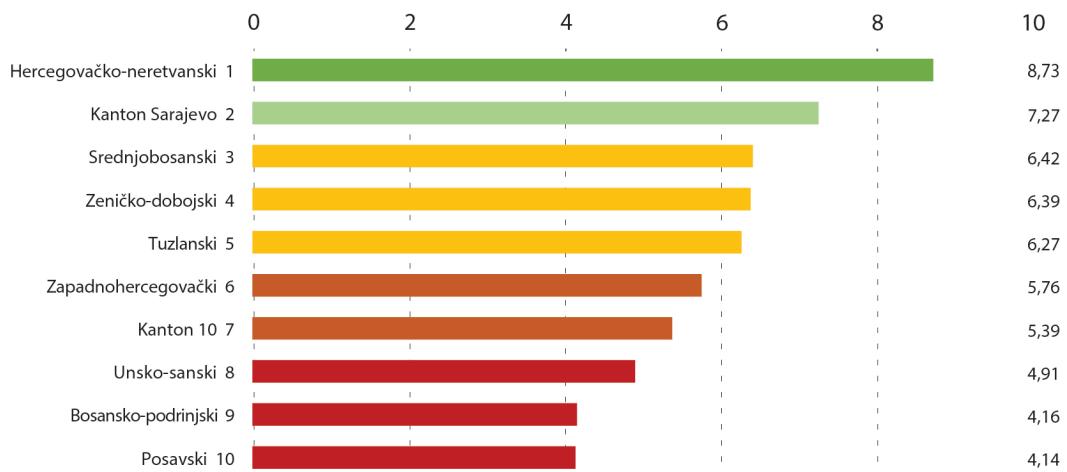
Zaključak

Kombinirajući rezultate na nivou općina i kantona dobijamo objašnjene i jasniju sliku rezultata zbirnog indeksa veličine vlade. S tim u vezi stanovnici grada Sarajevo uživaju u relativno ekonomičnom radu svojih vladajućih institucija kako na općinskom tako i na kantonalmnom nivou, te time zauzimaju prva mjesta u zbirnom indeksu.

Stanovnici Unsko-sanskog kantona trpe relativno lošiji rad na nivou kantona, tako da uprkos relativno dobrom radu na općinskom nivou, u zbirnom indeksu, općine iz Unsko-sanskog kantona imaju relativno loše rejtinge.

Općina Pale-Prača je izuzetno interesantan slučaj sudeći s obzirom da po dostupnim indikatorima stanovnici spomenute općine trpe slab rad kako na nivou općine tako i na nivou kantona. Općina Pale-Prača i u zbirnom indeksu završava na zadnjem mjestu sa ogromnom razlikom čak i u odnosu na sljedeću bolje plasiranu općinu.

Prikaz 7: Rangiranje kantona po rejtingu pod-indeksa veličine kantona za 2013. godinu

Na kraju treba upozoriti da ponuđeni indeksi nude isključivo indikatore stanja na terenu, te na šta bi se trebala usmjeriti pažnja. Slučaj općine Ravno pokazuje da se ipak i loše plasirane općine prvo moraju dodatno analizirati radi ispravnijeg uvida u situaciju. Također je bitno spomenuti da ispravnost indeksa ovisi

i od ispravnosti samih ekonomskih podataka koji su dostupni javnosti. Pristupom poput ovog se također treba nadati da će se povećati i interes samih institucija da poboljšaju tačnost podataka koje dostavljaju javnosti kako se pogrešnim procjenama ne bi pokazivala iskrivljena situacija na terenu.

Prikaz 8: Kartografski pregled veličine kantona za 2013. godinu

Metodologija

Kao što je spomenuto na početku, zbirni indeks veličine vlade, kao i pod-indeksi na nivou općina i kantona uključuju tri varijable:

- a) Lična primanja
- b) Materijalni troškovi i usluge
- c) Transferi i subvencije

Iako je praksa da se lična primanja, te materijalni troškovi i usluge stavljuju u odnos sa ukupnom potrošnjom, ja sam odlučio da ih ipak stavljam u odnos sa BDP-om lokaliteta. Razlog je jednostavan: nedostatak informacija. Iako su recimo podaci o investicijama dostupni na nivou države, entiteta i kantona, ipak nisu i na nivou općina. Kako bi poređenje i kombinovanje vrijednosti imalo smisla morao sam se koristiti istim denominatorom, tako da sam izabrao BDP.

Bitno je napomenuti da sam u slučaju transfera i subvencija koristio isključivo četiri kategorije:

- a) Grantovi pojedincima
- b) Grantovi neprofitnim organizacijama
- c) Subvencije javnim preduzećima
- d) Subvencije privatnim preduzećima

Transfere prema drugim nivoima vlasti nisam uzimao u obzir s obzirom da bi bilo ispravno prvo bitno analizirati strukturu troškova dotičnih institucija prije svrstavanja istih u indikatore ekonomičnosti, a što trenutno nije bilo moguće sprovesti.

Računanje indeksa je sprovedeno po formuli: $(V_{max} - V_i) / (V_{max} - V_{min})$. V_{max} i V_{min} su određene na osnovu podataka između 2011. i 2013. godine. Međutim, podaci općina Pale-Prača (lična primanja) i Prozor (transferi i subvencije) nisu uzete u obzir iz razloga što predstavljaju ekstremne vrijednosti koje bi naškodile svrhi indeksa.

Za period koji je analiziran, tj. od 2011. do 2013. godine, sljedeće vrijednosti su izabrane kao min. i max. pri računanju indeksa:

	Opštinski		Kontonalni		Zbirni ^a	
	Min.	Max.	Min.	Max.	Min.	Max.
Lična primanja/BDP	0,31%	9,78%	4,30%	10,95%	8,37%	18,65%
Materijalni troškovi i usluge/BDP	0,08%	7,24%	0,86%	2,34%	2,13%	9,36%
Transferi i subvencije/BDP	0,12%	6,95%	0,55%	4,70%	5,00%	22,83%

^a Zbirni indeks uključuje i vrijednosti za FBiH i državu Bosnu i Hercegovinu.

Što se tiče izvora samin informacija, korištena su 3 glavna izvora informacija:

- a) Podaci o izvršenju budžeta svih nivoa vlasti: www.budzet.cpi.ba
- b) Broj stanovnika i BDP : Federalni zavod za programiranje razvoja, MMF

Autor izvještaja:

Edo Omerčević je direktor *Centra za poslovnu afirmaciju* gdje aktivno radi na afirmaciji tržišnih ekonomskih principa. Jedan je od suosnivača Udruženja balkanskih intelektualaca "Komšija" gdje aktivno učestvuje na većem broju istraživačkih projekata. Osim toga radi kao predavač na Internacionalnom Burč Univerzitetu u Sarajevu gdje predaje razne predmete iz oblasti računovodstva. Diplomirao i magistrirao je na Internacionalnom Islamskom Univerzitetu u Maleziji a trenutno je doktorant na Internacionalnom Univerzitetu u Sarajevu. Autor je raznih istraživačkih radova a njegova područja interesa su politička i monetarna ekonomija.

CENTAR ZA POSLOVNU AFIRMACIJU

DR. ĆIRE TRUHELKE 10/a

72000 Zenica

032 837 168

www.cpa-bih.org